

Zbirka sjećanja o radu
učesnika u radničkom
pokretu Banje Luke.-

T E O F I K M A G L A J L I Ć

Rođen sam 27.oktobra 1909.godine,kako se zvanično vodi u matičnoj knjizi,a stvarno sam rođen 27.oktobra 1908.godine u Banjoj Luci,u porodici Sulejmana i Majke Fatime,rođjene Biberić.Od braće Smaje,Kjazima i Šefeta,Smaje i Kjazim su mi braća samo po ocu,a Šefket i po majci i po ocu.Same po ocu su mi sestre: Šefika (udana Berić),Nadžija (udana Omanović) i Džemila(udana Sačić).Sestre po ocu i majci su: Atika(udana Hegić),Faiza(udana Hadžiselimović) i Fatima(udana Misirlić).

Osnovnu školu pohađao sam u Banjoj Luci u zgradi nekadašnje Ruždije.Učiteljice su mi bile Vera Violić i Vera Babić,a u trećem i četvrtom razredu učitelji Ilić i Radevanović.Poslije završene osnovne škole pohađao sam večernju školu učenika u privredi.Izučavao sam frizerski zanat kao pitomac društva Fadilet.

Kao frizerski radnik radio sam u radnjama Adila Bukića,Hamdije Bećirbašića i Salemena Levi-ja.Godine 1930. otišao sam na rad u Beograd,gdje sam u radnji Dušana Grujića radio do 1933.godine.Vratio sam se u Banju Luku i zaposlio kod Idriza Abdurahmanovića.Svoju samostalnu brijačko-frizersku radnju otvorio sam 1935.godine.Radnja je bila smještena u glavnoj ulici u blizini Ferhadije neposredno ispred Sahat-kule.Vlastitu radnju sam vodio do 1941.godine.

Sjećam se brijačkofrizerskih takmičenja održanih 1925.i 1926.godine.Prije početka svakog takmičenja u izradi frizura davane su uvedne riječi u kojima se nije propuštalo da se istakne nešto što je značajno za položaj i uslove rada frizerskih i drugih radnika.Svakako da su vlasti to poprijeke gledale.

Iste godine,tj.1925.počeo sam pjevati u muslimanskom pjevačkom društvu "Sloga".U upravu ovog društva ušao sam 1927.godine kao potpredsjednik.Predsjednik je bio Asim Džinić.Sjećam se da su u upravi društva bili Ethem Karabe-

gović-Leda, Hakijsa Karabegović, Kemal Hadžiomerspahić i drugi.

Sjećam se jednog takmičenja pjevačkih herova u Banjoj Luci, koje je održano 1925. ili 1926. godine u hotelu "Balkan". Učestvovali su herovi pjevačkih društava "Sloga", "Jedinstvo", "Nada" i jevrejske društvo "Azra". Čini mi se da je učestvovao i her društva željezničara iz Banje Luke. Na ovom takmičenju pobijedio je ~~muški~~ muški pjevački her društva "Sloga" pod dirigentskim vodstvom Dušana Umičevića.

Her društva "Sloga" brojao je od 30-35 članova. Her je tada nastupio sa Mekranjčevim rukovetima i nekim slovenačkim kompozicijama.

Bio sam član nogometnog kluba "Berac" u periodu od 1933 - 1940. godine kao sekretar i blagajnik.

Sjećam se jednog događaja sa političkim posljedicama. Kada je 1935. godine umro član kluba Ilić Ljube dao sam u ime kluba nalog da se izradi vijenac sa crvenom trakom na kojoj je, koliko se sjećam, pisalo: "Poslednji pozdrav našem drugu od drugova iz kluba "Berac". Vijenac je naručen kod Karla Salaja. Međutim, policija je sa odra ednijela vijenac tretirajući ga kao političku provokaciju. Zbog tog vijenca bio sam uhapšen i priveden u policiju. Kada su platili kaznu Šefket Maglajlić i Abduselam Gvoždžar na koju sam bio osuđen, čini mi se iz sredstava crvene pomoći, pušten sam iz zatvora. Mom puštanju iz zatvora prethodila je procedura podnošenja žalbe. Tekst žalbe napisao je Blaž Gutić. U tekstu te žalbe naveo je da crvenu boju dresova nose igrači zagrebačkog kluba HAŠK i igrači beogradskog kluba "Jugoslavija", a iste take crvene je boje dio odjeće sveštenika i pojasevi pravoslavni popeva u crkvi. Istakao je da policija nije nikakav bik koji se plaši crvene boje.

Tekst ove žalbe nisam ni prečitao, ali sam ga potpisao. Da sam tekst prečitao sigurno ga ne bi potpisao. Zbog teksta ovako pisane žalbe bio sam ponovo kažnjen jer je ocjenjen kao uvredljiv za policijske organe i vlast.

Sjećam se da su iz kluba "Berac" izbačeni 1935. i 1936. godine komerski elementi. Od članova KPJ u upravi kluba bili su Safet Filipović-Fric, Veljko Djordjević, Munib Maglajlić, Adolf Podgornik i Nike Jurinčić. Predsjednici kluba bili su u predratnom periodu Duške Markević, Čubrilović dr. Branke i Žarko Vranješević.

Kada je 1940. godine završeno petsavezno i međjusavezno nogometno prvenstvo, Nike Jurinčić je u ime uprave kluba napisao opsežan referat koji je protkao političkom sadržinom iznoseći suštinu politike JRZ. U referatu je demaskirao suštinu nenarodne politike državne vlasti i praksu policijskih organa koji onemogućavaju slobodne radničke organizacije. Bilo je to na godišnjoj skupštini i priredbi održanoj u Hrvatskom domu "Nada". Koliko mi je poznato, drug Nike Jurinčić sam je pisao referat jer o tom referatu i njegovom sadržaju članovi uprave prethodne nisu bili upoznati. Pisanje teksta referata i u ovom slučaju je išlo po partijskoj liniji. Nakon dva dana dobio sam rješenje od banske uprave da se zabranjuje svaka sportska i društvena aktivnost radničkog sportskog društva "Borac". Akt mi je uručio jedan službenik banske uprave ili policije.

Uprava društva nije okljevala. Odmah je sazvana sjednica. Na dužnosti predsjednika bio je tada Žarke Vranješević, dok je dužnost sekretara vršio Nike Jurinčić. Reagiralo se brzo. Sjednica uprave kluba održana je u Radničkom domu. Donesen je zaključak da se napravi tekst protesta u obliku peticije. Peticiju je potpisalo oko 600 građana koji su u tekstu tražili da se dozvoli nastavak rada kluba. Koliko se sjećam, tekst peticije napisali su Veljko Djerdjević i Rade Ličina. Nisam siguran, ali je moguće da su još neki članovi sudjelovali u pisanju, redakciji teksta.

U pisanju te peticije sudjelovao je i Viktor Gutić, a pisao ju je u Gutićevoj kancelariji Rade Ličina. Asistencija Viktora Gutića bila je čisto pravne prirode. Kao politički protivnik monarhije, Gutić je koristio svaku priliku da joj napakosti. To je bilo i u ovoj prilici, premda je Gutić bio politički protivnik radničkog pokreta kao i monarhijska jugoslovenska vlast.

Peticija je bila predana vlastima. Međutim, dobili smo odbijenicu. Naime, peticija građana nije uvažena sa obrazloženjem da su na svim prethodnim sportskim utakmicama navijači kluba koristili za političke manifestacije svaku pogodnu priliku i na taj način demonstrirali protiv postojećeg režima.

Arhiv Bos. krajine B. Luka

ABK 209-MG-11/106

Partija je 1935.godine osobito bila aktivna da se zauzmu rukovodeće pozicije u svim društvima, udruženjima i organizacijama. Sjećam se veoma široke aktivnosti da se zadobiju ključne pozicije i preuzme rukovodstvo u nogometnom podsavezu. Na skupštini 1935.godine dobili smo većinu. Vrlo dobro se sjećam da smo falsifikovali punomoćje fudbalskog kluba "Zmaj" iz Kežarca. Taj nam je falsifikat bio potreban da bismo zadobili većinu. Pečat kluba "Zmaj" prenesen je sa nekog dokumenta pomoću kovanog jajeta. Ovaj je posao izvršio Hajro Blekić. Tako smo na Skupštini banjalučkog podsaveza zadobili većinu.

Članovi Partije svojom su aktivnošću uspjeli da se nametnu u svim društvima i udruženjima i da udju u njihove upravne i nadzorne odbore. To je bio veoma značajan rad jer se samo na taj način i mogao revolucionisati društveni život.

Da se ponovo vratim na klub "Borac". Čini mi se 8. juna 1941.godine ustaške vlasti dozvolile su obnavljanje rada kluba, ali pod imenom: Hrvatski radnički športski klub "Borac". Inicijativu su pokrenuli Abduselam Gveždžar i Teofik Maglajlić uz prethodna konsultovanja sa Djurem Pucarem. Namjera je bila da klub ponovo postane središte okupljanja naprednih ljudi. Izabrana je uprava kluba u koju su ušli: Teofik Maglajlić (predsjednik), Dujo Ivezić (potpredsjednik), Abduselam Gveždžar (sekretar), Husein Jašarević-Tutek (blagajnik), Željko Barić, Munib Čerimić, Salih Demirević, Vaso Popović (članovi).

Osnivačka skupština održana je u gostionici Šipsa. Tehničke pripreme i pisanje plakata izvršio je KAB.

Prva kvalifikaciona utakmica novog "Borca" odigrana je 22. juna 1941.godine sa klubom "Viktorija" iz Siska na igralištu kluba "Krajišnik" (današnji stadion "Borca"). Sjećam se da je bio vedar, ednesno sunčan dan. Stadion je bio pun. Igrači su bili pozdravljeni frenetičnim aplauzom, a istrčali su na teren u tradicionalnom crvenom dresu. Svuda je odjekivale: "Borac", "Borac"....! Sjećam se da su kao igrači tada nastupili: braća Kec, Mesud Djumišić-Raga, Adolf Pedgornik, Husein Jašarević, Nono Katana i drugi.

Sutradan, 23. juna 1941.godine, oko 10 časova, u prestorije kluba doneseno je rješenje da se zabranjuje rad "Borca". Takve se rješenje i moglo očekivati obzirom da su ustaške vlasti uočile da se oko kluba okupljaju progresivno

orijentisani građani. Osim toga, napad na SSSR bio je signal za još žestocije proganjanje komunista.

Isto veče održana je sjednica Upravnog odbora kluba u prostorijama Zanatske komere (bivša Gospodska ulica). Bili su prisutni članovi uprave kluba i Vite Lastrić. Lastrića je doveo Dujo Ivezić. Donesen je zaključak da se ide u ilegalnost. Donesen je i zaključak da se stvaraju ilegalni antifašistički kružoci u : organima uprave (općini i kotaru), Gradskoj bolnici, Higijenskom zavodu, Učiteljskoj školi i Realnoj gimnaziji i svim značajnim društvima i organizacijama koje su legalne radile. Direktivom Djure Pucara, odnosno partijskom linijom počeo se tako realizirati stav da se okupljaju i politički povezuju svi građani na liniji borbe protiv fašizma.

Išlo se i na formiranje antifašističke grupe i u Velikoj župi Sana i Luka. Glavna poenta akcije bila je da se ne angažuju intelektualci ni u kakvom obliku saradnje sa ustašama i okupatorima. Napori su bili usmjereni da ustaške vlasti ne regrutiraju saradnike iz redova intelektualaca.

Isto tako, formirane su antifašističke grupe u jedinicama domobranstva.

U Kotarskom predstojništvu radio je tada Rizo Hadžiomerspahić kao saradnik u antifašističkoj borbi, u Učiteljskoj školi profesor Žic, u Realnoj gimnaziji prof. Kemal Hadžiomerspahić, u Općini Munib Maglajlić, Abduselam Gvoždžar, Husein Jašarević i Munir Kadić, u Bolnici Vera Babić, dr. Zukanović, dr. Kulenović i Milenko Grahovac, u Higijenskom zavodu Mustafa Sabitović-Čapo i Trkulja, u Velikoj župi Huse Maglajlija i Kesić (muž Mire Kesić), u tzv. "Čaršiji" ~~Mustafa Jašarević~~ Mehmed Berberević i Abaz Halimić. Mogli smo se pouzdati u Bećira Galijaševića, Hamdiju Avgana, Seida Buljinu, Suljagu Salihagića i druge. Razgovarano je i sa Hasanbegom Džinićem i Halidom Džinićem da se na angažuju u ustaškom pokretu na štetu antifašističkog rada.

Društveni rad antifašista bio je usmjeren da se što je moguće više suzi krug onih koji će se angažovati u organima ustaških vlasti, a ponajviše da se proširuje krug antifašista i ilegalnih radnika.

Možda će biti interesantan primjer kako su ustaške vlasti teško nalazile saradnike među Banjalučanima.

Naime, kada je u Banju Luku došao župan Dragan Hadrović, pozvao je sve vidjenije građane da bi formirao rukovodstvo, čini mi se, ustaškog tabera. Pošto se za ovu namjeru Hadrovića saznalo, svi su bili upozoreni da se ne primaju nikakvih ustaških funkcija. Koliko ja znam, na sastanku sa Hadrovićem bili su prisutni: Hakiya Bešlagić, Bećir Galijašević, dr. Seid Buljina, Ibrahim Maglajlić, Hasanbeg Džinić, Hussein Maglajlija i možda još neki.

Prije ovog sastanka sa Hadrovićem došao je do mene Huso Maglajlija i rekao mi da se priprema sastanak i objasnio cilj njegove sazivanja. Tražio je od mene mišljenje obzirom da je postojala kombinacija da on bude postavljen za tabernika ili logornika. Ja sam mu savjetovao da se primi ponudjene dužnosti da bismo preko njega obezbjedili uporište za antifašistički rad, ali same pod uslovom da mu budu tzv. krilnici ili pobočnici dr. Seid Buljina i Hakiya Bešlagić. Huso Maglajlija uvažio je moju sugestiju. Međutim, na ovom sastanku sa županom Draganom Hadrovićem u njegovom kabinetu ni Buljina ni Bešlagić nisu htjeli da se prihvate ponudjenog položaja. Tako je otpala i kombinacija sa Husom Maglajlijom za visok položaj u ustaškim organima vlasti.

Druga jedna akcija bila je miniranje svečanog oproštaja sa Viktorom Gutićem. Od značajnijih ličnosti bio je jedino prisutan Naim Čejvan.

Ta je akcija ovako organizirana. Na pojedinim punktovima stajali su ljudi koji su dobili zaduženje da upozoravaju sve one koji su pošli na "ispraćaj" da tamo ne idu. Huso Maglajlija bio je pred kafanom Idriza Žabe kod mesta na Vrbasu (na desnoj strani gradskog mesta kod Kastela), Hamdija Avgan kod kafane Saliha Gušića kraj Ferhadije, Bećir Galijašević kod hotela "Palas" itd. Možda i Naim Čejvan ne bi došao da je bio upozoren.

Ilegalan rad bio je veoma opsežan. Iz Bolnice i Higijenskog zaveda iznošen je sanitetski materijal i vezom slan do partizanskih jedinica. To se činilo i preko apoteka.

U Higijenskom zavodu bila je izvršena prevala. Uhapšeni su Trkulja i neki laborant Begović. Međutim, Mustafa Sabitović pobjegao je ispred nosa policije.

U Bolnici su uhapšeni, čini mi se 1942. godine, Vera Babić, dr. Kulenović i Milenko Grahovac, a u Gimnaziji profesor

Kemal Hadžiomerspahić.

Iz Belnice je u partizane otišao Zukanović dr. Ihsan 1942. godine, ali je u velikoj kozarskoj ofanzivi uhvaćen, doveden u Banju Luku i streljan krajem avgusta 1942.

Nakon streljanja dr. Zukanovića i Mithata Topića, ustaške vlasti dozvolile su da njihova rodbina preuzme njihova tijela i spremi za pogreb. To spremanje tijela za pogreb izvršeno je u dvorištu kuće Šantra Mustafe u mahali koja se tada zvala Kazanferija. Na dženazi iz tabuta je padala sukrvica. Sahranjeni su jedan pored drugog u haremu u Stupnici.

Dokterica Štern i Esad Midžić nakon streljanja sahranjeni su sa vanjske strane ograde pravoslavnog groblja kraj Rebrovačke crkve, na dijelu kod obale Vrbasa.

Mehmed-Medo Mešinević imao je slabo držanje. Odao je mnoge, a među ostalima Dinka Pedgornika i Aziza Muftića. O tome Aziz Muftić može daleke više reći.

U utorak 24. juna 1941. godine bilo je prvo veliko hapšenje banjalučkih komunista i simpatizera Partije. U Fabrici duhana uhapšen je Šefket Maglajlić, a Kasim Hadžić uspio je da pobjegne ispred nosa agenata. Tada su u Banjoj Luci lišeni slobode Teofik Kadenić-Cinkara, Osman Karabegović, šnajder Drimbe, Žarko Vranješević, Natalija Jović, Avdo Džumrukčić, golman Ciketa i mnogi drugi čijih se imena sada ne mogu sjetiti.

Istu večer Mujo Karabegović, Husnija Džumrukčić i ja otišli smo u ustaške redarstvo i zatražili prijem kod Blaža Kutića. Budući da nas je poznavao, Blaž nas je primio u svojoj kancelariji. Izložili smo mu razloge zbog čega smo došli i protestirali zbog hapšenja ljudi bez vidljivog razloga. Blaž nas je saslušao i objasnio da je njegova služba samo u tome asistirala, ali da je cijelu akciju sproveo UNS. Naime, UNS je izdao naredjenje da se ovi ljudi pohapse. Hapšenje je, kako je priznao Blaž Gutić, izvršeno bez naloga. Ljudi su bili hapšeni u kućama i na ulici. Blaž Gutić je naglasio da tu on sam ne može ništa učiniti i savjetovao nam je da interвениšemo preko njegovog brata Viktora Gutića, koji se tada nalazio u Zagrebu.

Kada sam sa Mujom i Husnijom izašao iz ustaškog redarstva, predložio sam im da krenemo u Zagreb. Međutim, oni

nisu bili voljni da krenu na put jer su se, pretpostavljam, plašili posljedica. Odlučio sam da sam krenem. Za taj put sam zatražio i dobio prepisnicu, ali bez naznačenja praveg razloga ovog putovanja. Istu večer, 24. juna 1941. godine krenuo sam vozom u Zagreb.

Slučaj je htio da ga nadjem odmah po dolasku. Dogodilo se to ovako. Prolazeći kraj hotela "Palas" u Zagrebu čuo sam zvuk kucanja na velikom prozorskom staklu. Okrenuo sam se i vidio lice Viktora Gutića. Dok je u kafani "Palasa" kraj prozora sjedio, primjetio me je kao poznanika i na staklo zakucao. Ušao sam i objasnio mu razloge svog dolaska u Zagreb. Pažljivo me je saslušao i na kraju dao pismo adresirano na profesora Mirka Kelemena ustaškog funkcionera.

Sznao sam šta je u pismu pisalo. Viktor Gutić u pismu je naveo da uhapšene građane u raciji 24. juna 1941. godine treba pustiti na slobodu. Dobro se sjećam da sam tom prilikom Viktoru rekao kako gradjanstvo Banje Luke strahovito negoduje zbog takvog samevoljnog hapšenja i da to može imati neželjene političke posljedice.

Ovakav način hapšenja proistekao je zbog toga što ustaške vlasti nisu imale kartoteku komunista iz bivše policije. Naime, preko Živka Javera, koji sada živi u Tuzli, uništili sme kartoteku komunista i sumnjivih lica, odnosno kartoteku lica koja su bila pod stalnom kontrolom policijskih agenata. U isto vrijeme, u jednoj takvoj jedinstvenoj akciji, uništena je i kartoteka sumnjivih i "nepoćudnih" lica u Velikoj župi Sana i Luka. Ovu kartoteku sumnjivih lica u Velikoj župi uništio je Husein Maglajlija. Ta je akcija izvedena početkom juna 1941. godine. O svemu ovome više može reći Javer Živko, šurjak Veljke Djordjevića.

Na, da se vratim na kartoteku Velike župe. Husein Maglajlija ostavio je u kartoteci dokumentaciju ustaša i ustaških saradnika: Hakiye Hadžića, Zvenka Jovića, Viktera i Blaža Gutića, Feliksa Niedzielskog i ustaštvu sklonih lica.

Kada je kasnije bila vršena revizija kartoteke, odnosno kada je Gestapo tražio podatke za svoje potrebe, a suočeni sa stanjem stvari, predstavnik Gestapoa je rekao: "Stara je Jugoslavija bila u ovoj službi par ekselans, a vi vodite same kartoteku nepoćudnih lica iz stare Jugoslavije."

Arhiv Bos. krajine B. Luka

ABK 209-MG-11/106

Kada sam se iz Zagreba vratio u Banju Luku Gutićevo pismo uručio sam Kelemenu u kući Moljevića, u sadašnjoj ulici Moše Pijade. Kelemen je pročitao pismo i rekao da će preduzeti potrebne mjere.

Očekivao sam efekte svog putovanja u Zagreb. Nakon svega dva dana uhapšeni su pušteni svojim kućama, a među njima i Osman Karabegović.

Politička situacija bila je veoma opasna. Dobili smo zadatak da nadjemo kuće u kojima će se ilegalno smjestiti oni koji su bili prvi na udaru za hapšenje. Trebalo je da istaknuti partijski radnici predju u ilegalnost. Oni koji su bili uhapšeni i pušteni mogli su svakog časa ponovo biti uhapšeni. Za ilegalan boravak istaknutih partijskih i radničkih boraca korištene su kuće i stanovi Rize Hadžiomerspahića, Idriza Muhsinovića, Abduselama Gvoždžara, učitelja Sulejmana Badića, Smilje Kaper, Fadila Bojića, kadije Muhameda Maglajlića (stričević mega eca), Hikmeta Karahasanevića, Šide Omerbašić, Mrakodolac Ajše i drugih. I moja kuća služila je za ilegalno sakrivanje.

Kod Fadila Bojića skrivale su se 1941. godine Jevanka Čević i Lutka Smajilagić. U kući kadije Maglajlića, u kući Vahide Maglajlić, skrivale su se Rada Vranješević, Dušanka Kovačević i još jedna djevojka koja se prezivala Vranješević.

Ovakva masovna skrivanja bila su organizovana sve do prevale u nevembru 1941. godine. Veoma česte ilegalci su mijenjali kuće u kojima su boravili.

Pomenuću primjer ilegalnog skrivanja Šefike Sabljakević. Kada je u Sarajevu prevaljena Olga Marasević u Banju Luku je došla Šefika Sabljakević. Kada je došla u Banju Luku, jedan je dan boravila u mojoj kući, oko mjesec dana u kući Fadila Sačića, oko 10 dana u kući Sulejmana Badića i izvjesno vrijeme u kući Hikmeta Karahasanevića. Šefika je tražila vezu da ode u partizane. Hikmet ju je biciklom prebacio, mislim do Kosjereva, odakle je trebalo da vezom ode u partizane. Bilo je to, koliko se sjećam krajem 1942. godine, ali nisam sasvim siguran jer je to moglo biti i 1943. godine. Nekako u isto vrijeme pobjegao je iz Beča i njen muž. Tamo se, koliko mi je poznato, nalazio u zatvoru. Došao je u Banju Luku jer je putem veze bio obavješten da se ona u Banjoj Luci skriva. Hikmet Karahasanević i ja rekli smo mu gdje se ona nalazi. Hikmet je znao kuću u kojoj je bila smještena. Kada je našao svoju ženu Šefiku, zajednički su se prebacili u Cazin. Očekivali su da će

tamo biti u bezbjednosti. Medjutim, tamo su bili prevaljeni. Šefikin muž i njen otac Husein Čaralić odvedeni su u logor, mislim u logor Jasenovac, gdje su bili ubijeni.

Budući da su Redarstvo, UNS, Gestapo i drugi neprijateljski organi bili oskudni sa podacima o ilegalnom radu, koristili su se raznim konfidentima, medju kojima je bio poznat naročito Ratko Paternoster.

===

Razgovor sa Teefikom Maglajlićem
obavio M. Vukmanović 15. februara
1974. godine.

(Teefik Maglajlić)

Arhiv Dos. krajine B. Luka

ABK 203-MG-11/106